

7. Luís A. L., Kornieieva T., Braz R. The importance of english proficiency: the particular case of Ukraine. *17th International Technology, Education and Development Conference*, Valencia, Spain, 6–7 March 2023. 2023. URL: <https://doi.org/10.21125/inted.2023.0969> (date of access: 08.02.2024).
8. Maiev A., Nasakina S. Foreign language training in higher education institutions: evolution, European trends and current challenges in Ukraine. *Pedagogical sciences reality and perspectives*. 2022. P. 26–30. URL: <https://doi.org/10.31392/npu-nc.series5.2022.spec.2.05> (date of access: 08.02.2024).
9. Teaching a Professional Foreign Language to Specialists in Various Industries / S. V. Namestyuk et al. *International Journal of Higher Education*. 2020. Vol. 9, no. 7. P. 59. URL: <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n7p59> (date of access: 08.02.2024).
10. Characteristics of Foreign Language Education in Foreign Countries and Ways of Applying Foreign Experience in Pedagogical Universities of Ukraine / I. Onishchuk et al. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12, no. 3. P. 44–65. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.3/308> (date of access: 08.02.2024).
11. Poznansky R., Davis D. English Language Proficiency in the Hospitality Industry of Western Ukraine: Pedagogical Challenges and Promises. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. Vol. 13, no. 1Sup1. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.1sup1/401> (date of access: 08.02.2024).
12. Roshid M. M., Kankaanranta A. English Communication Skills in International Business: Industry Expectations Versus University Preparation. *Business and Professional Communication Quarterly*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1177/23294906231184814> (date of access: 08.02.2024).
13. Application of ICT tools in teaching American English for computer science students in the context of global challenges / S. V. Symonenko et al. *Journal of Physics: Conference Series*. 2021. Vol. 1840, no. 1. P. 012048. URL: <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1840/1/012048> (date of access: 08.02.2024).
14. Yablokov S. Trends and Applications of English Language Teaching and Learning in Ukraine Context: A Case-study Method in Teaching English for Specific Purposes for Ukrainian Students. *Arab World English Journal*. 2020. No. 3. P. 282–293. URL: <https://doi.org/10.24093/awej/elt3.23> (date of access: 08.02.2024).
15. Zablotska A. Strengthening of the state educational policy through the implementation of international standards for studying foreign languages in general educational institutions of Ukraine. *Public administration and law review*. 2020. No. 2. P. 19–27. URL: <https://doi.org/10.36690/2674-5216-2020-2-19> (date of access: 08.02.2024).

УДК 811.111'37:159.925

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.15>

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У РОМАНІ Г. ДЖЕЙМСА “THE PORTRAIT OF A LADY”

LEXICAL PECULIARITIES OF THE DIALOGUE IN THE “PORTRAIT OF A LADY” BY H. JAMES

Ігіна О.В.,

orcid.org/0000-0001-7533-2534

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри лексикології та стилістики англійської мови

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Кашуба М.В.,

orcid.org/0000-0002-0989-3250

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри лексикології та стилістики англійської мови

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Кравець Г.Б.,

orcid.org/0000-0003-2388-4606

старший викладач кафедри англійської мови

Національного університету «Одеська морська академія»

У статті розглядаються особливості персонажного діалогічного мовлення, а саме такий тип як «світська бесіда», у романі Г. Джеймса “The Portrait of a Lady” з точки зору категорії комунікативної лінгвістики. Метою даної статті

є аналіз та характеристики системи діалогів у творі та лексичні особливості «світської бесіди». Діалогічне мовлення залежить від таких чинників як суспільна ситуація, тематика, ставлення співрозмовників один до одного. Особливістю діалогів у даному романі є те, що їх можливо віднести до «світської бесіди». В якості комунікативної направленості «світська бесіда» – це спілкування для встановлення або продовження відносин (в залежності від ситуації спілкування, зокрема від ступеня знайомства співрозмовників). Ми можемо стверджувати, що це – один з етапів знайомства, та стратегія управління дистанцією між співрозмовниками. Вона виконує багато функцій, допомагаючи встановити стосунки між друзями, колегами та новими знайомими. Зокрема, допомагає новим знайомим вивчити та класифікувати соціальне становище одне одного. «Світська бесіда» – це особливий тип соціального спілкування, при якому обговорення певної проблеми не вимагає її рішення. Аналіз засвідчує константу стрижневої мети світського спілкування – ініціація і позитивний розвиток вербального контакту – й фіксує зміни в часо-просторовій осі комунікації.

Виокремлено три основні теми «світської бесіди»: подорожі, мистецтво, виховання, визначено групи тематичної лексики. Проаналізовано основні прагматичні функції світського діалогу у тексті роману: знайомство, натяк, оцінка та комплімент, які також характеризуються відповідною тематичною лексикою; розглянуто гендерні особливості діалогів у романі. Розмова між жінками – це обмін компліментами, розмова про освіту, виховання. Чоловіча бесіда направлена на розмежування позицій, встановлення контакту, знайомство та обговорення у вигляді суперечки. Про високе соціальне положення та освіту учасників «світської бесіди» свідчать слова літературного стилю, іншомовна лексика, кліше та відсутність зниженої лексики. Серед стилістичних прийомів було виокремлено епітети, метафори, антонимазію, тощо

Ключові слова: діалогічне мовлення, світська бесіда, комунікативна лінгвістика, гендерні особливості, літературний стиль.

The article under consideration examines the peculiarities of the dialogue, namely such a special type known as “small talk”, in the novel “The Portrait of a Lady” by Henry James, precisely in the category of communicative linguistics. The purpose of this article is the analysis and characteristics of the system of dialogues in the novel and lexical peculiarities of “small talk”. The peculiarities of the dialogue depend on such factors as the social situation, the topic, and the attitude of the interlocutors to each other. The peculiarity of the dialogues in this novel is that they can be attributed to “small talk”. In the terms of the communicative means, “small talk” is a type of communication which aims at establishing or continuing relations (depending on the communication situation, in particular, on the degree of familiarity of the counterparts). We can claim that this is one of the stages of getting to know each other, and a strategy for managing the distance between interlocutors. It performs many functions, helping to establish relationships between friends, colleagues and new acquaintances. In particular, it helps new acquaintances to learn and classify each other’s social status. “Small talk” is a special type of social communication in which the discussion of a certain problem does not require its solution. The analysis confirms the constant core goal of social communication – the initiation and positive development of verbal contact – and records changes in the time-space axis of communication.

Three main topics of “small talk” have been defined: travelling, art, education; the groups of thematic vocabulary have been singled out. The main pragmatic functions of secular dialogue in the text of the novel have been mentioned: acquaintance, hint, assessment and compliment, which are also characterized by the appropriate thematic vocabulary; gender features of dialogues in the novel have been considered. A conversation between women is an exchange of compliments, a conversation about education, upbringing. Men’s conversation is aimed at distinguishing positions, establishing contact, getting to know each other and discussing in the form of an argument. The high social status and education of the participants of the “small talk” are evidenced by literary vocabulary, foreign vocabulary, clichés, and the absence of colloquial vocabulary. Such stylistic devices as epithets, metaphors, antonomasia, etc. have been singled out.

Key words: dialogue, small talk, communicative linguistics, gender peculiarities, literary style.

Постановка проблеми. Одна з ключових позицій сучасної лінгвістики тексту полягає у визначенні і категоризації комунікативної природи художнього тексту, водночас головним завданням комунікативної лінгвістики є аналіз тексту як знакової форми мовленнєвого спілкування. Тому вважаємо доцільним і **актуальним** аналіз діалогічного мовлення, а саме такий особливий тип персонажного мовлення як «світська бесіда», саме у категоріях комунікативної лінгвістики. **Метою** нашої розвідки є аналіз та характеристика системи діалогів твору, лексичних особливостей «світської бесіди».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В лінгвістиці діалог розуміється як діалогічний текст або як розмова, обмін висловлюваннями, мовлення. У цьому відбиваються два рівні діалогічності – формальний, який відповідає розу-

мінню діалогу як тексту, і функціональний, який корелює з його розумінням як мовлення.

Діалог (грец. *Διάλογος* – розмова, бесіда) – тип організації усного мовлення (поряд з монологом), який за своєю формою є розмовою двох або кількох (полілог) осіб. Характер, своєрідність діалогу залежить від таких чинників, як суспільна ситуація, тематика, гендер, ідеологічні позиції учасників розмови, їх ставлення один до одного, до інших, явно чи неявно присутніх при розмові. Тому кожна діалогічна репліка залежить від інших реплік, зумовлюється ними, а її наповнення визначаються контекстом епізоду чи цілого твору, а не тільки наміром мовця.

Персонажне мовлення у романі Г. Джеймса ми можемо охарактеризувати як «світська бесіда».

Поняття «світська бесіда» є широко відомим та дослідженим. У проаналізованих наукових

розвідках світську бесіду подано як приємну, етикетно й культурно детерміновану розмову, обрамлену інформативно-фатичною ілюкцією, а високий рівень стандартизації, жорсткий тематичний добір, дотримання етичних норм соціальної взаємодії, елемент змагання, концертну основу, полілогічність, публічність та офіційність ситуації спілкування задекларовано як її домінуючі ознаки (Г.М. Горлова, В.В. Дементьєв, І.В. Костіна, К.Ф. Сєдов, Й.А. Стернін, В.В. Феніна).

На сучасному етапі коло проблем, на які спрямовано увагу дослідників, розширено вивченням особливостей актуалізації та функціонування світської бесіди в конкретному мовленнєвому просторі, описом її різноманітних трансформацій і порівнянням зі *small talk*, бесідою на загальні теми, розмовою між друзями тощо (Г.С. Белоус, Г.Н. Горлова, В.В. Дементьєв, І.В. Кожухова, Я.Т. Ритнікова, К.Ф. Сєдов, В.В. Феніна та ін.). Нині з'являються праці, у яких світська бесіда розглянута і як міждисциплінарне поняття, зокрема з погляду ділового спілкування (О.В. Васильєва, М.В. Романова). На жанр *small talk* зорієнтовані праці англо-американських вчених у галузі лінгвістики, соціо- й психолінгвістики та когнітивістики (Т. Bickmore, J. Coates, J. Coupland, D. Fine, Н. Kansy, М. McCarthy, L. Mullany, etc.).

Постановка завдання. Спираючись на праці та розробки багатьох українських та англо-американських авторів, вважаємо доцільним і **актуальним** аналіз діалогічного мовлення, а саме такий особливий тип персонажного мовлення як «світська бесіда» у психологічному романі Г. Джеймса, саме у категоріях комунікативної лінгвістики. **Метою** нашої розвідки є аналіз та характеристика системи діалогів твору, лексичних особливостей «світської бесіди» у тексті роману.

Виклад основного матеріалу. Психологічний роман Генрі Джеймса “The Portrait of a Lady” – це твір американського автора, вихідця із Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Роман написаний у 1881 році, що класифікується періодом реалізму у літературі.

Безпосередніми джерелами виняткової майстерності Джеймса є дві особливості його творчості, в кінцевому підсумку нерозривно пов'язані один з одним. Один з них – це здатність Джеймса більш багатогранно, хоча і не обов'язково більш яскраво, створювати своїх персонажів; інший – ускладненість і витонченість позиції самого автора.

“The Portrait of a Lady” з'явився першим художньо досконалим твором на шляху оновлення психологічної прози. Генрі Джеймс був одним з пер-

ших письменників, які свідомо експериментували з літературною формою і вводили нові прийоми розповіді. Дуже важливого значення у цьому романі набуває розкриття характерів персонажів у форматі монологу та діалогу. Монолог – думки, розбір своїх дій, поглиблення у душу персонажу. На відміну від монологу у творі, діалог грає найважливіше значення, із нього ми дізнаємося про хронотип роману, послідовність дій та відносини між персонажами.

Кожен персонаж роману – це особистість, дуже глибока, розвинена та перш за все стримана, що притаманне власне англійцям. Саме ця стриманість не дає головним персонажам домогтися свого щастя, пізнати сутність кохання, що є дуже дивним, для представників американського суспільства, які стають свідками подій у житті головної героїні роману Ізабелли Арчер та її сім'ї.

У нашому дослідженні були розглянуті лексичні особливості діалогічного мовлення у романі “The Portrait of a Lady”. Перш за все, були виявлені три основні теми, що обговорювались персонажами твору: подорожі, виховання дітей, мистецтво.

Найбільш рекурентними виявились діалоги про подорожі, їх характеризує така тематична лексика: *Italy, England, Florence, Liverpool, London, Rome, (happy/ terrible) journey, train, train station, season (summer/ winter), refreshment, companion, to move, to have a journey, etc.* Основною функцією розмов про подорожі є: обговорення найближчих планів та цілей, повідомлення про них, або навпаки, оцінка та враження від подорожі або переїзду, та додатково ці розмови свідчать про фінансовий стан дійових осіб твору.

“Well, sir, I haven't quite made up my mind what ground I shall take. I feel a good deal cramped. I felt it on the journey from Liverpool to London.”

“Perhaps you were in a crowded carriage”, Ralph suggested [9, с. 61].

Діалоги персонажів про виховання дітей маркуються такою тематичною лексикою як *daughter, father, mother, step-mother, child, (young) lady, convent, education, knowledge, school, to behave, to fit somebody for, to understand, to do something for somebody, etc.* При цьому їх функціями є – обговорення майбутнього дитини, визначення її подальшого способу життя та прищеплення їй якостей гарного тону, таких як: увічливість, чемність, слухняність, повага, розуміння.

“You should not undervalue knowledge before Pansy, who has not finished her education”, Madame Merle interposed, with a smile.

“Pansy will never know any harm”, said the child’s father. “Pansy is a little convent-flower” [9, с. 177].

Наступною темою для обговорення у романі є мистецтво. Тематична лексика, яка була виділена в романі ц, включає наступні лексичні одиниці: *art, masterpiece, picture, work, painting, gallery, Uffizi gallery, Correggio picture, piece of art, picturesquely, modern, etc.*

“I wonder if you have seen my Correggio”, said Henrietta. “I came up on purpose to have a look at it”. She went into the Tribune, and he (Caspar Goodwood) slowly accompanied her.

“I suppose I have seen it, but I didn’t know it was yours. I don’t remember pictures – especially that sort”. She had pointed out her favourite work; and he asked her if it was about Correggio that she wished to talk with him [9, с. 309].

Діалоги на тему мистецтва направлені на встановлення статусу між особами, показу знань та усвідомленості в нових тенденціях сучасного мистецтва. Мистецтво займає одну з найважливіших ролей у спілкуванні між представниками вищого суспільства, адже обізнаність у цій темі, вказує на соціальний статус та знання співбесідників.

Аналіз засвідчує константу стрижневої мети світського спілкування – ініціація і позитивний розвиток вербального контакту – й фіксує зміни в часо-просторовій осі комунікації.

У ході дослідження було встановлено чотири прагматичні функції світського діалогу у тексті роману: знайомство, натяк, оцінка та комплімент. Ці діалоги також характеризуються відповідною тематичною лексикою: *glad, please, welcome, lovely, happy, charming, enchanting, to be delighted to, etc.* Ілюстрацією цього є наступні приклади:

“I have never seen anything so lovely as this place”, she said. “I have been all over the house; it’s too enchanting”.

“You are very welcome here”, he went on. “I am delighted to see you” [9, с. 17].

Цікавим є факт, що навіть діалоги між членами родини завжди супроводжуються певними клішованими фразами, або фразами, які направлені на натяк до дії. Наприклад:

“The ladies will save us”, said the old man; “that is, the best of them will – for I make a difference between them. Make up to a good one and marry her, and your life will become much more interesting” [9, с. 14].

Варто також зазначити, що діалоги у досліджуваному тексті часто містять фрази французькою мовою, наприклад: *vous m’en demandez trop, pension, je vous salue, mesdames, à fond, ce n’est*

pas ma partie, які слугують зв’язкою для компонентів речення:

“You are going to the door with these women? Let me of course not interrupt the ceremony. Je vous salue, Mesdames”, she added, in French, to the nuns, as if to dismiss them [9, с. 161].

Використання слів та фраз іншомовного походження у світській бесіді пояснюється тим, що представники англійського вищого суспільства кінця XVIII століття – це люди дуже освічені та багатогранні, для них характерне знання декількох мов, особливо французької.

Також виокремлюються слова, що належать до літературного шару англійської мови, які часто вживаються у діалогах між представниками вищого суспільства, а саме: *to be delighted to, of your powers, in your judgment, etc.*

Слід зазначити, що у тексті досліджуваного роману відсутнє використання зниженої лексики, жаргонізмів, сленгу, що також свідчить про рівень виховання та освіти вищого шару англійського суспільства XIX століття.

Щодо гендерних особливостей світської бесіди, то тут можна помітити суттєві відмінності у спілкуванні чоловіків та жінок. Розмова між жінками – це, зазвичай, обмін компліментами, та розмова про освіту, виховання. Що стосується чоловіків, то це розмежування позицій, встановлення контакту, знайомство та обговорення у вигляді суперечки. Бесіда між чоловіком та жінкою, це переважно привітання, вітання та встановлення контакту.

Не менш цікавим є стилістичні особливості діалогічного мовлення у романі “The Portrait of a Lady”. Світська бесіда у тексті досліджуваного роману характеризується великою кількістю стилістичних прийомів, таких як метафора, епітети, іронія, гіпербола, порівняння та антономазія, що надає спілкуванню емоційності, забарвленості та витонченості.

Так, за допомогою метафор автор передає почуття головних героїв, вони використовуються для підсилення впливу естетичної функції на читача:

“Beauty rules the games. Her mouth was a fountain of delight” [9, с. 20].

“Do you know I am rather sorry you didn’t mention my name? I should have rather liked to see my name in the papers. I forget what my views were; I have so many! But I am not ashamed of them. I’m drowning in a sea of grief. I am not at all like my brother – I suppose you know my brother? He thinks it a kind of disgrace to be put into the papers; if you were to quote him he would never forgive you” [9, с. 304].

Епітети, використані у романі, виконують спільну з метафорами функцію – підсилення виразності почуттів та емоцій героїв, надають розмові витонченості:

“Do you mean because I am a banker?” asked the old man.

“Because of that, if you like; and because you are so ridiculously wealthy” [9, с. 14].

“You meant she has taken me up. Yes; she likes to take people up. She has been very kind to me, a trembling maiden; but”, she added, with a certain visible eagerness of desire to be explicit, “I am very fond of my liberty” [9, с. 20].

Стилістичний прийом гіпербола використовується автором для передачі почуттів персонажів, стає маркером важливих подій та ситуацій:

“I can't tell you how I hoped that you wouldn't come”.

“I have no doubt of that”, and Caspar Goodwood looked about him for a seat. “Not only had he come, but he meant to stay a little”, “I have told you a million times about loving you. So deep in love am I...” [9, с. 221].

Слід також виокремити такий стилістичний прийом, як антономазія – різновид метонімії, який характеризується як вживання загального імені як власного і навпаки. У тексті роману було зафіксовано два прізвиська Ізабелла Арчер (*Isabel Archer*) та Гаспар Гудвуд (*Casper Goodwood*), і завдяки цьому стилістичному прийому автор надає додаткові характеристики персонажам роману.

Ізабелла Арчер (*Isabel Archer*) – головна героїня роману, її прізвисько, яке перекладається як «стрілець із луку», набуває у тексті додаткове значення – влучність висловлювань, гострота та цілеспрямованість у характері, сила та простота. Підтвердження цьому знаходимо у рядках: «*Isabel Archer was a young person of many theories; her imagination was remarkably active. It had been her fortune to possess a finer mind than most of the persons among whom her lot was cast; to have a*

larger perception of surrounding facts, and to care for knowledge that was tinged with the unfamiliar» [9, с. 38].

Гаспар Гудвуд (*Casper Goodwood*) – другорядний герой роману, його прізвисько перекладається як «гарне дерево». На початку роману складається враження, що це прізвисько підібрано автором дивно, але цей персонаж має стійкий характер, він знає, що йому потрібно, впевнений у своїх вчинках та знає собі ціну. Автор так характеризує свого героя: “*The name of the gentleman was Caspar Goodwood; he was a straight young man from Boston, who had known Miss Archer for the last twelve months, and who, thinking her the most beautiful young woman of her time, had pronounced the time, according to the rule I have hinted at, a foolish period of history*” [9, с. 29].

Тобто, стилістичні прийоми лексичного рівня значно підсилюють прагматичну спрямованість діалогів, передають емоції та думки персонажів, передають авторське відношення до них.

Висновки. У результаті проведеного дослідження ми прийшли до висновку, що світська бесіда – це особливий тип діалогічного мовлення, який функціонує як засіб самоствердження і задоволення потреби публічного вираження своїх думок. Цей тип персонажного мовлення виконує багато функцій, допомагаючи встановити стосунки між друзями, колегами та новими знайомими. Прагматична природа світського спілкування позначає головну стратегічну ціль – ініціацію та розвиток вербального контакту у колі вихованих, освічених представників певної соціально-елітарної групи або осіб, які вимушені під впливом певних обставин демонструвати ці здібності. Учасники світської бесіди дотримуються комунікативних, етичних, естетичних установок спілкування, які регламентуються світським етикетом, та не виходять за рамки константного тематичного репертуару (подорож, виховання, мистецтво).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаража М. М. Світський дискурс як лінгвістичний феномен: суть, специфіка, перспективи дослідження. *Вісник Дніпропетровського університету*. Сер. : Мовознавство : зб. наук. праць. Дніпропетровськ: ДНУ. 2011. Вип. 17. Ч. 3. С. 30–38.
2. Жовнір М. М. Світська бесіда як український лінгвокультурний феномен і її трансформації в часі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філологічних наук : спец. 10. 02. 01 «Українська мова» / М. М. Жовнір ; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України. Київ. 2016. 20 с.
3. Домрачева І. Р., Загнітко А.П. Основи мовленнєвої діяльності. Донецьк: Український культурологічний центр. 2001. 56 с.
4. Коваль Ю.І. Поетичне мовлення. Поетичний стиль. Художній стиль. Художньо-белетристичний стиль. Словник. Київ: Академія. 2007. 566 с.
5. Кононенко В.І. Прагматика художнього тексту: пошуки новостилі: монографія. Київ, Івано-Франківськ: Прикарпат. Нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2021. 365 с.

6. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова книга, 2004. 387 с.

7. Попік І.П., Тхор Н.М. Лінгвальні особливості діалогічного мовлення у художньому тексті. *Записки з романо-германської філології*. 2022. Вип. 1(48). С. 86–92.

8. Руденко Т. П. Особистість у художній творчості романтизму. Взаємозв'язок філософії і літератури. *Вісник Національного технічного університету України «КПУ»*. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2010. № 3(30). С. 65–69.

9. James Henry. The Portrait of a Lady. Biblioteca virtual universal, 2008. 409 p. URL: <https://biblioteca.org.ar/libros/167499.pdf>.